

Schweighardt Zsanett

Kriminológia Tanszék

Témavezető: Kerezsi Klára

AZ ÁLDOZATVÉDELEM EURÓPAI SZABÁLYOZÁSÁNAK MÉRFOLDKÖVEI – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A 2011. ÉVI BUDAPESTI ÜTEMTERVRE

A viktimológia kialakulása a XX. század közepére tehető. Az áldozatok iránti társadalmi szolidaritás azonban csak az 1970-es évektől erősödött fel, ettől kezdve vált meghatározóvá az e téren való cselekvés. Magyarországon a viktimológia fogalma alatt a *kriminálviktimológiát* értjük, amelynek célja, hogy az áldozat szempontjából, illetőleg az áldozatot szem előtt tartva értse meg a bűnözést.

Az áldozatok előtérbe kerülése a büntető igazságszolgáltatásban

Az áldozattá válás aszimmetrikus interperszonális (személyközi) kapcsolat, amely fájdalmas, sértő, romboló és jogellenes. Az áldozatpolitika jelentősége napjainkban felértékelődött. Ez összefüggésbe hozható a ***büntető igazságszolgáltatási koncepciók változásával***.

A büntető felelősségre vonás célját illetően háromféle felfogás és gyakorlat uralkodott és váltotta fel egymást a nyugati társadalmakban. Elsőként a XVIII. század végi, XIX. század eleji ***klasszikus büntetőjogi*** elvekre épülő ***retributív igazságszolgáltatás*** dominált, amely a ***tettarányos büntetés*** indokoltságát hirdette a megsértett jogrend helyreállítása érdekében. A XX. század elejétől egyre inkább uralkodóvá vált a ***pozitivistá kriminológiai*** nézetek hatására a ***preventív igazságszolgáltatási*** szemlélet, amely szerint a bűnös emberi magatartás mögött megbúvó törvényszerűségek miatt a bűncselekmény okozatnak tekinthető. A ***determinációt***, relatív szabad akaratot hirdetve differenciált és individualizált büntetést javasolt a generális és speciális prevenció érdekében. A XX. század közepének nagy vívmánya volt a ***treatment-ideológia***, amely determinista alapon állva az elkövető kezelését tűzte ki célul. Úgy tartotta, hogy a bűnözésnek objektív okai vannak, amelyek

előre meghatározottak, ezért az elkövető későbbi személyisége is determinálható, átnevelhető, és így eredményesebben reszocializálható. Ehhez pedig határozatlan tartamú, individualizált büntetés szükséges. Az áldozat teljesen figyelmen kívül maradt a bűnös előtérbe állítása miatt. Az 1970-es évek közepétől vizsgálatok eredményeként is bebizonyosodott, hogy a kezelélmélet és a reszocializáció csődöt mondott, a bűnözési ráta meredek emelkedést mutatott. A „*kezelési eufóriát követő kijózanodás*”¹ idején a hivatalos, ún. **neoklasszikus büntetőpolitika** a tettarányos felelősséghez való visszatérés szükségességét hirdette. A megérdemelt büntetés (just deserts) és az „*igazságos fájdalomszolgáltatás*”² vált uralkodóvá. Ennek a büntetőpolitikának a megfogalmazói vigyázó szemeket egyre inkább az áldozatokra vetették. Így született meg a **resztoratív** (helyreállító) **igazságszolgáltatás** koncepciója. Az áldozatok helyzete átértékelést nyert, ők kerültek az igazságszolgáltatás középpontjába. A bűncselekmény többé már nem csupán az elvont jogi norma megsértése, hanem konkrétan az áldozatnak okozott sérelem. Hangsúlyossá vált az áldozat által elszenvedett vagyoni kár és egyéb sérelmek orvoslása, a sértetti érdekek érvényesítése. Amellett, hogy **áldozatcentrikus**, az **elkövető reszocializációját** és a **közösség általi rehabilitációját** is célozza, ha megbánást tanúsít, és megtéríti az okozott kárt.

Ki lehet áldozat?

Az áldozat fogalmát illetően többféle definícióval találkozhatunk. A különböző jogi aktusok magyar fordításában sok esetben szinonimaként használják az áldozat és a sértett fogalmát, jóllehet szükség van a distinkciónjukra.

Az 1985. november 29-én kelt, 20/34 számú, „*Nyilatkozat a bűncselekmény és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságtétel alapvető elveiről*” címet viselő ENSZ-határozat szerint a bűncselekmény *áldozatai azok a személyek, akik – egyénileg vagy közösen – sérelmet szenvedtek, beleértve a testi vagy szellemi sérülést, érzelmi szenvedést, gazdasági veszteséget vagy alapvető jogaik lényeges csorbítását olyan cselekmények vagy mulasztások által, amelyek sértik a tagállamokban érvényes büntetőtörvényeket.*

Az Európai Áldozatvédő Fórum egyszerűbb definíciója alapján *áldozat az, akinek jogsértő magatartással vagy cselekedettel testi, lelki sérülést vagy anyagi kárt okoztak.*

¹ NAGY 1993, 200-205. o.

² CHRISTIE 1991, 159. o.

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a bűncselekmények áldozatainak nyújtandó segítségről szóló (2006) 8. számú ajánlása [Rec(2006)8] áldozatnak tekinti mindazokat a *természetes személyeket, akik valamely tagállam büntetőjogába ütköző tevékenység vagy mulasztás következményeként sérelmet (testi vagy mentális sérülést, érzelmi szenvedést vagy gazdasági veszteséget) szenvedtek. Az áldozat fogalma magába foglalja, ahol helyénvaló, az áldozat közvetlen családját és eltartottjait is.*

Magyarországon az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.) a következőképpen fogalmaz az 51. § (1) bekezdésben: „*Sértett az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.*”

2006. január 1-jén lépett hatályba hazánkban a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (Ást.). A törvény preambuluma szerint célkitűzése, hogy „*a bűncselekményt elszenvedett és emiatt életminőségükben veszélybe került személyek társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmei enyhüljenek*”, és érvényre jusson a társadalmi szolidaritás és méltányosság elve.

A 2012. évi XXXI. törvény 2012. április 15-i hatállyal módosította az Ást.-t, és annak tárgyi hatályát kiterjesztette a bűncselekmények mellett a tulajdon elleni szabálysértésekre is. Az Ást. 1. § (1) bekezdése értelmében *áldozat a Magyarországon területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként sérelmet, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el, ha*

- a) *magyar állampolgár,*
- b) *az Európai Unió bármely tagállamának állampolgára,*
- c) *az Európai Unió kívüli államnak az Európai Unióban jogszerűen tartózkodó állampolgára*
- d) *Magyarország területén jogszerűen tartózkodó hontalan személy,*
- e) *emberkereskedelem áldozata, valamint*
- f) *az állampolgársága szerinti államnak Magyarországgal kötött nemzetközi megállapodása vagy viszonyossága alapján erre jogosult.*

Áldozati szükségletek és a helyreállító igazságszolgáltatás alapvető értékei

A hagyományos megtorló igazságszolgáltatásból hiányzik az, hogy a bűncselekmény áldozataiban hosszantartóan az igazság érzetét keltené, mivel nem elégti ki a szükségleteiket. Az áldozatoknak az alábbi **hét kritikus szükségletük** van:

1. biztonság: stratégia kialakítása az elsődleges áldozattá válás elkerülése érdekében, védelem az elkövetőkkel szemben, és segítség az ismételt áldozattá válás megelőzésére; védeni kell az áldozatokat a megfélemlítés ellen, és meg kell tanítani őket arra, hogyan csökkenthetik a reviktimizálódás esélyét, ezáltal a közösség tagjai is nagyobb biztonságban érezhetik magukat; bűnmegelőzés együttműködő problémamegoldás révén, és ezáltal növekszik az egyéni és a közösségi biztonság helyreállításának érzése;

2. támogatás: szolgáltatások és segítségnyújtás annak érdekében, hogy lehetővé váljon az áldozatok részvétele az igazságszolgáltatási eljárásokban, minél előbb talpra álljanak a trauma után, és helyreállítsák a bűncselekménnyel okozott kárt;

3. információ: az áldozatok részére világos, tömör, hasznos, időszerű, pontos és felhasználóbarát tájékoztatás nyújtása mind írásban, mind pedig szóban az igazságszolgáltatási eljárásokról, az áldozati jogokról és az áldozatoknak nyújtott áldozatsegítő szolgáltatásokról, valamint az eljárás állásáról;

4. hozzáférés: lehetőség arra, hogy az áldozatok részt vegyenek az igazságszolgáltatási eljárásokban, hozzájussanak információhoz és szolgáltatásokhoz az egyéni és a családi körülményeikre tekintet nélkül;

5. folytonosság: állandóság a megközelítéseket és módszereket illetően az intézmények között az igazságszolgáltatási eljárás minden szakaszában; a rendszeti szerveknek együtt kell működniük az áldozatsegítő szolgáltatást nyújtókkal és a büntető igazságszolgáltatás szakembereivel annak biztosítása érdekében, hogy az áldozatok következetes információt és támogatást kaphassanak, és ne küldözgessék őket az információhiány okán egyik helyről a másikra; a támogatás folytonossága az igazságszolgáltatási eljárás minden szakaszában és a trauma kiheverése során;

6. hang: lehetőség arra, hogy az áldozatok nyíltan beszéljenek az egyes esetekhez kapcsolódó eljárási kérdésekben, és feltegyék kérdéseiket, valamint részt vegyenek az áldozatpolitikai stratégia kialakításában;

7. igazságosság: az áldozatok megkapják az ahhoz szükséges támogatást, hogy begyógyuljanak sebeik, és lássák, hogy az elkövetőt felelősségre vonják tettéért, és bár az igazságot nem mindig lehet teljes mértékben elérni, az áldozatok nagyobb

biztonságban érzik magukat, ha látják, hogy az ő érdekükben is dolgoznak az igazságszolgáltatás szervei.

Az áldozatsegítés európai szabályozásának főbb dokumentumai

Tekintsük át, hogy az európai jogalkotás milyen mérföldköveken keresztül jutott el a jelenlegi szabályozási szintig!

1. Európa Tanács Miniszterek Bizottságának 1987. évi 21. számú, *az áldozatok segítéséről és az áldozattá válás megelőzéséről* szóló **ajánlása** [Rec(87)21]

Az áldozatoknak történő segítségnyújtás következő típusait említi: elsősegély jellegű sürgős segítség; folyamatos egészségügyi, pszichológiai, szociális és anyagi támogatás; az ismételt áldozattá válás elkerülése érdekében történő tanácsadás; segítségnyújtás az eljárásban a kárenyhítés igénybevételéhez; jogi tanácsok a vagyoni kár megtérítése érdekében.

2. 1990-ben létrejött az **Európai Áldozatvédő Fórum** (European Forum for Victim Services), amely ma Victim Support Europe néven működik, és amelyhez 22 nemzet, közöttük Magyarország is csatlakozott. Megalkották *„Az áldozatok jogai a büntetőeljárásban”* (1996) és *„A bűncselekmények áldozatainak szociális jogai”* című nyilatkozatot (1998), amely kiemeli az áldozatok ingyenes áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való jogát, valamint *„Az áldozatok jogai a megfelelő színvonalú szolgáltatáshoz”* (1999) című deklarációt is.

3. Az **Európai Tanács** már az 1999. október 15-16-i **tamperei ülésén** hangsúlyozta a bűncselekmények áldozatainak védelmével kapcsolatos minimumszabályok kidolgozásának szükségességét, különösen a bűncselekmények áldozatainak az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseivel, valamint a kártérítéshez fűződő jogaikkal kapcsolatban.

4. Az **Európai Unió Tanácsa 2001.** március 15-én **kerethatározatot** fogadott el *„A sértett jogállásáról a büntetőeljárásban”* címmel (2001/220/IB), amely lehetővé teszi a bűncselekmények sértettjei számára, hogy a büntetőeljárás során kártérítést követeljenek az elkövetőtől. A kerethatározat értelmében a bűncselekmények áldozatait az alábbi jogok illetik meg:

- a tisztelethez és elismeréshez való jog,
- a meghallgatáshoz és a bizonyítékok szolgáltatásához való jog,
- a tájékoztatáshoz való jog,
- a kommunikáció biztosítékaihoz való jog,
- a speciális támogatáshoz való jog,

- a büntetőeljárással kapcsolatos kiadások megtérítéséhez való jog,
- a védelemhez való jog,
- a kártérítéshez való jog,
- a büntetőjogi mediációhoz való jog a büntetőeljárás során.

5. Az Európai Unió Tanácsának 2004/80/EK irányelve (2004. április 29.) értelmében, amely „*A bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről*” címet viseli, a szándékos és erőszakos büntetőjog-ellenes (elegendő a materiális jogellenesség) cselekmények áldozatai számára állami kárenyhítést kell biztosítani. Ugyanis az áldozatok gyakran nem kaphatnak kártérítést az elkövetőtől, mivel az elkövető esetleg nem rendelkezik a kártérítést elrendelő bírósági határozat teljesítéséhez szükséges eszközökkel, vagy mert az elkövető nem ismert, illetve nem vonható felelősségre. Kárenyhítést kell nyújtani az államterületen belüli és a határokon átnyúló tényállások esetében egyaránt.

6. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának *a bűncselekmények áldozatainak nyújtandó segítségről szóló (2006) 8. számú ajánlása* [Rec(2006)8], amely a 1987. évi 21. számú ajánlásban [Rec(87)21] foglaltak revideálása, azok helyébe lép. Az ajánlás rendelkezik többek között az áldozatoknak nyújtandó segítségről, a büntető igazságszolgáltatás és az áldozatsegítő szolgálatok szerepéről, valamint az állami kompenzációról, az áldozatok védelméről és a mediációról.

Miért váltak szükségessé a sértetteket védő új, EU-szintű intézkedések?

A büntetőeljárásokban a gyanúsítottak vagy a vádlottak eljárási jogainak megerősítésére már 2009-ben ütemterv született uniós szinten. A következő indokok alapján az ezredforduló utáni első évtized végére egyértelművé vált, hogy hasonló megközelítést kell alkalmazni a sértettek védelme terén is.

1. Sokat tettünk az áldozatok érdekében, de nem eleget...

A 2001. évi kerethatározatban foglaltak végrehajtása elégtelen maradt. A **Lisszaboni Szerződés** megteremtette a lehetőséget annak, hogy az EU a bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerését megkönnyítő minimumszabályokat állapítson meg a bűncselekmények sértettjeinek jogairól. Az **Európai Unió működéséről szóló szerződés** (EUMSZ) 82. cikk (2) bekezdés c) pontja szerint, amilyen mértékben az a több államra kiterjedő vonatkozású büntetőügyekben a bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének, valamint a rendőrségi és igazságügyi

együttműködésnek a megkönnyítése érdekében szükséges, az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg a bűncselekmények sértettjeinek jogait illetően. E szabályoknak figyelembe kell venniük a tagállamok jogi hagyományai és jogrendszerei közötti különbségeket.

2. Az igazságszolgáltatás rendszere iránti bizalom növelése és az igazságszolgáltatás minőségének javítása szükséges

A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének olyan térségét hozza létre, amelyen belül garantált a polgárok szabad mozgása. A sértetteket megillető jogok minimumszintjének hatékony, EU-szerte történő alkalmazása nélkül azonban nincs lehetőség a kölcsönös bizalom kiépítésére. Ez azt jelenti, hogy az egyes országok igazságszolgáltatásainak maradéktalanul bízniuk kell a méltányosság és igazságosság más országok rendszerei által alkalmazott szabályaiban, a polgároknak pedig bízniuk kell abban, hogy bárhová is utazzanak, vagy bárhol is telepedjenek le az EU-n belül, jogaikra azonos szintű minimumszabályok vonatkoznak majd.

3. Minden tagállamra érvényes minimumszabályokat kell kialakítani

A sértettek egyik alapvető szükséglete a kártérítés, azonban az eltérő határidők miatt adminisztratív és eljárási akadályokba ütközhetnek, amikor kártérítésért folyamodnak. A Bizottság a határidőkre vonatkozó szabályok harmonizálása révén el kívánja érni, hogy a sértettek ne veszíthessék el kártérítési jogukat eljárási okok miatt. Az EU-nak biztosítania kell az egyenlő feltételeket a sértettek számára. Ez növeli a polgárok igazságosságba vetett bizalmát.

4. Alapvető jogok biztosítása

Olyan megfelelő eljárások és struktúrák létrehozása szükséges, amelyek a büntető-eljárások során biztosítják a sértett jogainak, különösen az emberi méltósághoz, személyi és mentális integritásának, magán- és családi élet tiszteletben tartásához és a tulajdonhoz való jogát,

5. A sértettek igényeinek elismerése hozzájárul a bűnözés okozta költségek csökkentéséhez

Sértetti igények: elismerés és a tisztelet- és méltóságteljes bánásmód iránti igény; a védelem és a támogatás iránti igény; az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés iránti igény; a kártérítés és helyreállítás iránti igény.

Azok a szakemberek azonban, akik munkájuk során gyakran kerülnek kapcsolatba bűncselekmények áldozataival, sokszor nem részesülnek olyan képzésben, amely lehetővé tenné, hogy ezeket az igényeket egyéni igényfelmérés alapján felismerjék.

A sértettek igényeinek kielégítése a büntetőeljárás előtt, alatt és után jelentősen mérsékelheti a bűnözés összköltségét: gazdasági, egészségügyi es büntető igazságszolgáltatási anyagi költségek, másrészt immateriális költségek: a sértettnek okozott fájdalom, szenvedés és életminőségének romlása. A cél az, hogy megbecsülés, figyelem révén mind fizikailag, mind lelkileg gyorsabban felépüljenek a sértettek, hiszen ez mérsékli a jövedelem kiesést, a további egészségügyi ellátás szükségességét. Ha a sértettek megfelelő elbánásban részesülnek, aktívabban vesznek részt az eljárásban is.

Az eljárásokban való részvétel: a sértettek tájékoztatást kapjanak jogaikról, az eljárással kapcsolatos fontos dátumokról és döntésekről számukra érthető módon. Lehetővé kell tenni, hogy részt vegyenek a tárgyaláson, és végigkövessék ügyüket.

A kártérítés célja az azonnali és a hosszabb távú anyagi kár jóvátétele.

A stratégiai prioritások a következőkben összegezhetők: a bűncselekmények sértettjei jogainak megerősítését célzó fellépés, a sértettek védelmének, támogatásának és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek biztosítása, EU-szerte megkülönböztetésmentes minimumjog állampolgárságuktól vagy tartózkodási országuktól függetlenül. Az EU-nak olyan egységes területté kell válnia, amelyben biztosított az alapvető jogok és szabadságok védelme. Az EU által a jog érvényesülésén, a szabadságon és a biztonságon alapuló térségre vonatkozóan 2010-2014 közötti időszakra megállapított prioritások célja középpontba helyezni a polgárok érdekeit és szükségleteit. Az ennek megvalósítására szolgáló ütemtervet fogalmazza meg a *Stockholmi Program*³ – *A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa* (2010/C 115/01), amely egyebek mellett a fent említett, 1999. évi tamperei program eredményeire is épít. A Stockholmi Programot cselekvési terv keretében hajtják végre [COM (2010)171, 2010. április 20.]. A polgárok Európájának megteremtése a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségben nem képzelhető el a polgárok jogainak előmozdítása, azaz a jogok

³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:01:HU:HTML>

Európája nélkül. A jogok Európája olyan térség, ahol védik a gyanúsítottak és a vádlottak jogait a büntetőeljárások során, tiszteletben tartják a sokféleséget, és védelmezik a legkiszolgáltatottabb embercsoportokat (a gyermekeket, a kisebbségeket, a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a szexuális erőszak áldozatait stb.), miközben küzdenek a rasszizmus és az idegengyűlölet ellen. Különös figyelmet kap tehát az olyan kiszolgáltatott csoportok jogainak védelme, mint amilyenek a bűncselekmények és terrorcselekmények áldozatai.

A 75. Eurobarométer-felmérés szerint 2011 tavaszán a polgárok a negyedik legfontosabb fellépési területként említették a bűnözés elleni küzdelmet (31 %) a gazdaság- és monetáris politika (36 %), a bevándorláspolitiká (33 %) és az egészségügyi politika (33 %) mögött.⁴ A bűnözés elleni küzdelem során célként jelenik meg, hogy a sértettet a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos uniós szakpolitika homlokterébe emeljék. Ezt a célt szolgálja „*A sértettek jogainak megerősítése az EU-ban*” címet viselő európai bizottsági közlemény [COM (2011) 274].⁵ A közleményben hivatkozott Eurostat-adatok szerint évente 30 millió személy vagy vagyon ellen elkövetett bűncselekményt regisztrálnak az EU-ban. A becslések szerint az EU területén élő 502,5 millió⁶ (2011. évi adat) személyből évente 75 millióan⁷ esnek bűncselekmény közvetlen áldozatául az EU-ban, azon feltételezés mellett, hogy a be nem jelentett bűncselekmények aránya 60 %, és az áldozatoknak átlagosan 3 közeli családtagja van. Ezek az adatok azonban nem tartalmazzák az elkövetett szabálysértéseket.⁸

A fenti szám adatok is azt támasztják alá, hogy az európai igazságügyi térség kialakítására irányuló uniós célkitűzés keretében az áldozatok fokozott figyelmet igényelnek és érdemelnek. A célkitűzés lényege, hogy az Európai Unió teljes területén ugyanolyan szintű alapvető jogokat kell biztosítani az emberek számára, és el kell érni azt, hogy minden igazságszolgáltatási rendszerben egyformán bízhasanak. A sértettek alapvető jogaiként a következők érdemelnek kiemelés: az emberi méltósághoz való jog, a magánélet, a családi élet és a magántulajdon tiszteletben tartásához való jog.

⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb75/eb75_publ_en.pdf

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0274:FIN:HU:PDF>

⁶ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en

⁷ http://www.europa.eu/generalreport/pdf/rg2011_hu.pdf

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0274:FIN:HU:PDF>

Budapesti Ütemterv (2011)

2011 első félévében Magyarország első ízben töltötte be az Európai Unió Tanácsának elnökségét. Ezen időszak jogalkotási terméke a Budapesti Ütemterv, hosszabb nevén az „*Ütemterv az áldozatok jogainak és védelmének különösen a büntetőeljárások során való megerősítésére*”. A Bizottság 2011. május 18-án jogalkotási csomagot fogadott el a bűncselekmények sértettjeinek védelméről. A jogalkotási csomagnak része egy irányelvjavaslat a bűncselekmények sértettjeinek támogatására, védelmére és jogaira vonatkozó minimumszabályok megállapításáról a Stockholmi Program és az annak végrehajtására irányuló cselekvési terv alapján.

Az Európai Unió Tanácsa 2011. június 10. napján elfogadta a *sértettek jogainak és védelmének különösen a büntetőeljárások során való megerősítésére vonatkozó ütemtervről szóló, 11108/11. számú állásfoglalást*.⁹ Az állásfoglalás rögzíti, hogy a bűncselekmények sértettjeinek aktív védelme kiemelt jelentőségű: az EU Alapjogi Chartája és az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. november 4-i Római Egyezmény is felszólítja erre a tagállamokat. Rögzíti továbbá, hogy az Európai Unió sikeresen létrehozta a mozgás szabadságán és a lakóhelyváltás szabadságán alapuló térséget. E szabadságjogok gyakorlása során mind gyakrabban előfordul az, hogy egyes személyek a lakóhelyüktől eltérő tagállamban válnak bűncselekmények sértettjeivé, és ott büntetőeljárásban vesznek részt.

Mindezek okán célirányos fellépésre van szükség közös minimum-előírások kidolgozása érdekében, amelyek az unió teljes területén garantálják mind a bűncselekmények sértettjeinek, mind az őket a büntetőeljárásban megillető jogok védelmét, és ezáltal növeli a polgárok abba vetett bizalmát, hogy az Európai Unió és tagállamai megvédik és garantálja a jogaikat.

Az ütemterv megállapítja, hogy mely intézkedések élveznek elsőbbséget a bűncselekmények sértettjeinek védelmével kapcsolatban, és felkéri a Bizottságot, hogy nyújtson be javaslatokat az ütemtervben foglalt intézkedésekre. Az uniós fellépés **átfogó céljai** a következők: olyan eljárások létrehozása, amelyek tiszteletben tartják a sértettek személyes méltóságát, integritását és magánéletét, és javítják az igazságszolgáltatás igénybevételével kapcsolatos lehetőségeiket, illetve eljárásokat dolgoznak ki az ismételt sértetté válás megelőzésére.

A Budapesti Ütemterv szerint a sértettek jogainak és védelmének erősítésére irányuló uniós intézkedés célja – annak érdekében, hogy a sértettek állampolgárságuktól és a bűncselekmény elkövetésének helyszínétől függetlenül azonos alapvető

⁹ <http://register.consilium.europa.eu/pdf/hu/11/st11/st11108.hu11.pdf>

jogokra számíthatassanak – közös minimum-előírások révén **az alábbi általános célok** elérése:

- olyan megfelelő eljárások és struktúrák létrehozása, amelyek a büntetőeljárások során biztosítják a sértett jogainak, különösen ez emberi méltósághoz, személyi és mentális integritásának, magán- és családi élet tisztelőben tartásához és a tulajdonhoz való jogát;
- az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása a bűncselekmények sértettjei esetében, többek között az áldozatsegítő szolgálatok szerepének előmozdítása révén, figyelembe véve az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a bűncselekmények sértettjeinek történő segítségnyújtásról szóló Rec (2006)8. számú ajánlását;
- olyan eljárások és struktúrák kidolgozása, amelyek alkalmasak a másodlagos és az ismételt sértetté válás megelőzésére;
- tolmácsolási és fordítási szolgáltatások nyújtásának az ösztönzése a sértettek számára a büntetőeljárások során;
- adott esetben a sértettek ösztönzése arra, hogy aktívan részt vegyenek a büntetőeljárásokban;
- a sértettek és jogi képviselőjük arra vonatkozó jogának erősítése, hogy időben információkhoz jussanak az eljárásról és annak eredményéről;
- a helyreállító igazságszolgáltatás és alternatív vitarendezési módszerek támogatásának az ösztönzése a sértett érdekeinek figyelembevételével;
- különös figyelem fordítása a gyerekekre, akik a sértettek legkiszolgáltatottabb csoportjába tartoznak, ezért érdekeiket mindenkor szem előtt kell tartani;
- a tagállamok minden érintett szakember számára biztosítsanak képzést vagy ösztönözzék képzés nyújtását;
- annak biztosítása, hogy a sértett igazságos és megfelelő, a 2004/80/EK tanácsi irányelv szerinti kártérítésben részesüljön.

A fent felsorolt célok megvalósítására az **alábbi intézkedéseket** kell megtenni, amelyek megvalósítására az Európai Bizottság kapott felkérést:

A. intézkedés

Az Európai Unió Tanácsa által 2001. március 15-én elfogadott kerethatározatot „*A sértett jogállásáról a büntetőeljárásban*” címmel (2001/220/IB) felül kell vizsgálni, helyébe új irányelvnek kell lépni:

- a benne foglalt rendelkezéseket egyértelműbben kell megfogalmazni;

- az előírt kötelezettségeket meg kell szigorítani, növelni kell a sértettek védelmének szintjét a büntetőeljárásokban;
- az EU-nak e területen mind jogalkotási, mind nem jogalkotási eszközökkel fel kell lépnie annak érdekében, hogy biztosítsa az áldozatok védelmének közös minimumszintjét.

B. intézkedés

Az A. intézkedés szerinti irányelvvel kapcsolatos gyakorlati intézkedésekre (sértettek segítése) és a legjobb gyakorlatokra (NGO-k gyakorlatát és az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a bűncselekmények sértettjeinek történő segítségnyújtásról szóló Rec (2006)8. számú ajánlását is figyelembe véve) vonatkozó **ajánlás** az irányelv jóváhagyása után. Az a cél, hogy az irányelv végrehajtását megkönnyítsék a tagállamok számára.

C. intézkedés

A polgári ügyekben hozott, a sértettek védelmét célzó intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló rendelet elfogadása.

Az Európai Bizottság 2011. május 18. napján előterjesztette a polgári ügyekben hozott védelmi intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló rendelet javaslatát, amely kiegészíti az európai védelmi határozatról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvben előírányzott kölcsönös elismerési mechanizmust, amely még szintén elfogadásra vár. Az európai védelmi határozat lényege, hogy védelmet biztosítson azoknak, akiknek a testi-lelki épsége veszélybe kerül, mert például valaki zaklatja őket (pl. családon belüli erőszak sértettjei). A határozatot kérelemre állítják ki. A védelmi határozat célja, hogy a veszélyeztetett személyt megóvja, és távol tartsa a veszélyeztetőtől. A határozat hatálya kiterjedhet a védett személy hozzátartozóira is. Cél az, hogy akikre az egyik tagállam védelmi intézkedései vonatkoznak, más tagállamokban is azonos szintű védelmet kapjanak: az erőszakos cselekmények (például a családon belüli erőszak) sértettjei támadójukkal szemben akkor is számíthassanak korlátozó vagy védelmi határozatokra, ha másik uniós országba utaznak vagy költöznek.

D. intézkedés

A bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EK irányelv felülvizsgálata

Meg kell nézni, hogy szükséges-e a sértettek által a kárenyhítési kérelmek vonatkozásában követendő eljárások felülvizsgálata és egyszerűsítése.

E. intézkedés

A sértettek sajátos szükségletei

Az A. intézkedésben előirányzott jogi aktus általános jelleggel fogja szabályozni a bűncselekmények sértettjeinek jogait. Az olyan speciális sértetti csoportoknak, mint például az emberkereskedelem, a szexuális kizsákmányolás sértettjévé vált gyermekek, a terrorizmus és a szervezett bűnözés sértettjei, speciális szükségletei vannak, így azokkal az egyes bűncselekménytípusok elleni küzdelemről szóló külön jogszabályok foglalkoznak majd. A Bizottság kapott felkérést arra is, hogy a végrehajtási időszak lejártát követően tegyen javaslatot nem kötelező erejű jogi eszköz, **ajánlás** formájában a végrehajtás terén a legjobb gyakorlatokra, amely iránymutatásul szolgálhat a tagállamok számára a sajátos sértetti szükségletek kezeléséhez.

A fellépés **kulcsterületei** tehát az alábbiakban összegezhetők:

- az igazságszolgáltatás áldozatok általi igénybevételének megkönnyítése;
- az áldozatok támogatását szolgáló struktúrák megerősítése mind a köz-, mind a magánszektorban;
- az áldozat pozíciójának megerősítése a büntetőeljárásban;
- a sértetti jogállás elismerésének biztosítása és a sértett alapvető jogainak védelme mind a büntetőeljárás során, mind azon kívül;
- a bűncselekmény áldozatául esett személyekkel foglalkozó szakemberek képzésének szükségessége;
- a megbízható adatok uniós szintű gyűjtésének szükségessége a további lépések megtervezése céljából.

Összegzés

Az áldozatvédelem terén tehát napjainkban gőzerővel zajlik a jogalkotás, és a Budapesti Ütemterv reményt ad arra, hogy a jövőben jelentős előrelépés történik az áldozati jogok mind teljesebb körű érvényesülése érdekében. A szándék megvan az

Európai Unió részéről, az elképzelés jó, már csak a kijelölt intézkedések konkrét megtétele van hátra. Ez természetesen nem kis feladatot ró a szakemberekre, azonban az alábbi bölcsességet szem előtt tartva siker koronázhatja erőfeszítéseiket és munkájukat:

„*Volenti nihil difficile.*” – „Akiben megvan a jószándék, annak semmi sem nehéz.” (Zrínyi Miklós: Az török áfium ellen való orvosság)

Felhasznált irodalom

CHRISTIE, Nils: A fájdalom korlátai. Európa Könyvkiadó, Bp., 1991

NAGY Ferenc: A bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról. Magyar Jog 1993/4. 200-205. o.